

Horda Möbelfabrik

På 1870-talet startade kyrkvärden Johannes Johansson från Kolvarp en rörelse med arbetare från trakten. Den skog han köpte barkades och skräddes till bjälkar och slipers som såldes ända nere i Danmark. Virket måste köras med häst till Moheda, innan det kunde lastas om till godsvagn.

När järnvägen i 1900-talets början drogs genom Horda by, startade Johansson ett ångdrivet sågverk. Maskinparken omfattade en ramsåg, en cirkelsåg, en kantbänk och en hyvel. Ångmaskinen gav inte bara arbete utan försåg också byns invånare med elektriskt ljus.

År 1910, med en tusenlapp var i aktiekapital, kunde fem herrar starta en möbel- och snickerifabrik i anslutning till sågverket.

Redan efter sex år hade man byggt ut. Året därpå, 1917, ödelades allt i en brand.

De optimistiska ägarna valde att bygga nytt och expandera. Det blev en fabrik på 1.000 kvadratmeter i tre plan, med bas i ett aktiekapital på 25 000 kronor. Nya utbyggnader väntade och i början av 1930-talet sysselsatte man ett tjugotal möbelsnickare.

Produktionen dominerades av möbler för matsal, "herrum" och kontor, av såväl inhemska som utländska träslag. Man sålde över hela landet och ingick i Sveriges Möbelindustriförbund.

År 1945 förstördes möbelfabriken av en ny brand. Värden för 100.000 kr, gick upp i rök, liksom ett betydande lager, ritningar och mallar.

Försäkringar täckte det ekonomiska värdet och man kunde investera i ännu en ny fabrik, i tidsenlig lättbetong och anpassad till en modern och breddad produktion. Konkurrens och kundbortfall tvingade dock, fem år senare, fram en nedläggning. Fabriken såldes till ASEA och flera av möbelsnickarna skolades om till metallarbetare.

Möbelfabriken Linden

Sedan Horda Möbelfabrik brunnit, 1945, lämnade några av de anställda företaget för att öppna eget. Tillsammans bildade de AB Möbelfabriken Linden, och på hösten samma år stod ännu en ny anläggning färdig i den rika floran av lokala möbelfabriker. Redan året därpå lämnade två av ägarna företaget för att starta ännu en möbelfabrik, den tredje i Horda. Detta företag blev dessvärre inte tillräckligt framgångsrikt, utan avvecklades redan efter några år och fastigheten såldes till ASEA.

Linden, däremot, blev en betydande tillverkare av i första hand matsals- och sängkammarmöbler, med försäljning både till grossister och handlare. När verksamheten så småningom inriktades mot bordsfabrikation sysselsattes ett femtontal anställda.

De nya ägare som 1969 tog över Linden, byggde till och moderniserade, de hade vittgående planer, med nya och mer statusbetonade produkter. Det rullade på några år, men det stora genomslaget uteblev. Efter att ha sålts vidare 1976, lades företaget till sist ner 1981.

Frans Magnussons Möbelfabrik

Frans Magnusson kom från Sävsjötrakten. Efter att ha växt upp under fattiga omständigheter, med en ensamstående mor, lärde han sig till möbelsnickare. Efter en vistelse i Stockholm kom han till Nässjö, där han också gifte sig. I slutet av 1800-talet flyttade han till Värnamo där han fick arbete på Lundbergs (Wernamo Möbelfabrik).

År 1900 startade han sin första egna fabrik och riktade in sig på produktion av "finare" möbler. Verksamheten gick bra, men på sikt behövde han få in kapital för att investera. Hans bokhållare August Petterson gick in som delägare.

Då hade han redan fått ögonen på Värmeshult i Gällaryds socken och insett vilka möjligheter och resurser som erbjöds där.

Efter att ha köpt två gårdar med skog, vattenfall, kvarn och sågverk, grundade han 1908 vad som skulle bli ett imperium i byformat – Fr. Magnussons Möbelfabrik i Värmeshult. Han blev till en brukspatron och ägare till nästan hela byn.

Allt gick Frans Magnusson väl i händerna, kvarnhjul och sågklingor snurrade allt snabbare. Han visste att anställa rätt folk, till de viktigaste sysslorna vid möbelfabriken såg han till att få utvalda och handplockade nyckelpersoner. Under storhetstiden på 1930-talet arbetade det 30 personer på fabriken. Stämningen på var bra, trots att efterfrågan ibland kunde göra arbetspassen mer än långa.

Det hade dock sina fördelar att vara arbetare vid en möbelfabrik. Som en sådan stod man högre i kurs hos kvinnorna än vad bönderna gjorde. En fröken som gifte sig med en möbelsnickare, slapp undan slitsamma dagsverken på åkern.

De första åren gjorde man dystra och rustika möbler i mörkbetsad ek. På 1930-talet kom björk mer och man började göra chippendalemöbler. Enligt en allt tätare tidtabell skickades nya möbellaster från den småländska byn, snart nog avgick en transport i veckan. Med tiden skaffade sig Frans försäljningsagenter över hela Sverige – när de gjort affär skickades fakturan till Värmeshult. På 1930-talet öppnade han en utställning av fabriken produkter, ett tidigt och lantligt beläget "showroom". 1935 kände han sig redo att öppna en utställning i självaste huvudstaden.

En minnesvärd specialbeställning kom från självaste Ingrid Bergman, Sveriges mest berömda representant i Hollywoods filmateljéer. Skådespelerskan ville ha en sekretär. Den snickrades ihop i Värmeshult, levererades och kom på bild i en veckotidning, med berömdheten själv poserade vid sin fina möbel från Småland.

Dramat i Värmeshult

Krigsåret 1940 är Frans Magnusson borta sedan sju år, sonen Bernhard har tagit över företaget. Värmeshult är ännu en by full av liv och rörelse, med ett 100-tal invånare.

En augustidag detta år är Fredrik Svärd hemma på permission. Klockan närmar sig ett. Det är varmt, med kvav luft, blåsvarta moln drar in från sydost och det mullrar allt starkare. Snart fräser den första urladdningen ner över sjön, kort och bländande. Innan knallen hunnit tona bort hörs ropet: "Det slår ner i fabriken!"

På ett ögonblick är det mesta övertänt, möbelfabrik, sågverk, panncentral, smedja ... Fredrik Svärd får fatt i sin lådkamera och ger sig ut i infernot... Snabbt inkallade brandkårer från Värnamo och Ohs försöker förgäves stoppa förödelsen. Snart härskar paniken. Folk strömmar till, planlöst, alla försöker rädda vad som räddas kan... Efter några förvirrade och heta helvetestimmar är allt ödelagt... Röjningsarbetet tar tid, framtiden har skingrats med röken.

Så måste de flytta på sig, Värmeshultsborna. Några ska få arbete vid möbelfabriken i Hult, andra ska bilda ett kooperativ och bygga en ny fabrik vid Gällaryd, av samma typ som den de tvingats lämna. I Värmeshult blir det tyst och nästan tomt.

Men vackert är här ännu. Ett stort och snickarglatt hus ligger kvar intill bron, byggt 1860. Några ruinrester återstår också, spår av en sjudande verksamhet. Och så finns ju bilderna Fredrik Svärd tog med sin lådkamera...

Värnamo Stol & Möbelfabrik

Värnamos första egentliga möbelfabrik startades 1878 i ett garveri på Storgatan 28, av K. Axel Hägg som också grundat Bodaforsfabrikerna i Sandsjö. 1891 blev fabrikör Carl Lundberg delägare och fabriken fick tillnamnet "Lundbergska fabriken". Eftersom tillverkningen dominerades av pinnstolar, kallades fabriken i folkmun också "Pinnstolsfabriken". Med tiden övergick produktionen alltmer till tyngre bostadsmöbler. 1892 övertog Lundberg ensam fabriken och drev den fram till 1908, då han också blev verkställande direktör.

Sedan fabrikör Lundberg slutat 1911, ombildades företaget till Wernamo Stol- och Möbelfabriks Aktiebolag samt Wernamo Mekaniska Aktiebolag. 1914 slogs det samman till Värnamo Möbelfabriks och Mekaniska Verkstads Aktiebolag. Den Mekaniska Verkstaden lades ner under 1920-talet. I stället inriktades produktionen mot storskalig möbeltillverkning. 1918 hade Svenska Möbelfabrikerna i Stockholm köpt upp alla aktier och drev fabriken till 1922. Med bas i den tidiga tillverkningen av pinnstolar utvecklades produktionen till att omfatta kvalitetsmöbler för hem och kontor samt inredningar av offentliga miljöer. Svenska Amerikalinjens "Stockholm" försågs till viss del med träinredningar tillverkade i Värnamo. En betydande del av produktionen gick på export. Som mest arbetade 400 personer i fabriken. 1970 avvecklades företaget och tre år senare revs byggnaderna.

Hovleverantören

Fabrikör Lundberg var hovleverantör till H.K.H. Kronprinsen och chef för "Nordens enda stol- & möbelfabrik, som å verldsutställningar tilldelats guldmedaljer". Medaljregnet tog sin början 1894, vid utställningar i Luleå och Antwerpen, fortsatte 1895 i Lübeck, Amsterdam och Atlanta, 1896 i Montreal, Mons och Danzig och avslutades 1897 i Bryssel. Det var säkert inte utan självförtroende direktör Lundberg år 1900 visade upp firmans produkter i kungliga huvudstaden.

Fabrikören och folket

Wernamo Möbelfabrik var en betydande arbetsplats och dess chef, fabrikör Carl Lundberg, var en mäktig man. Som driftig och framsynt företagsledare, tillika "hovleverantör", var han också aktiv i Värnamos politiska liv. Hans ställning var stark, hans ord vägde tungt. Med självklar pondus satt han med vid rodret, när "den goda och förståndiga köpingen" skulle styras mot en framtid som industristad.

Fabrikören gav människor arbete och inkomst, men såg också till att hantera deras ledighet, allt för att öka avkastningen. Livet kunde ibland te sig riktigt idylliskt när några av Värnamos invånare for på utflykt i fabrikörens egen ångbåt.

Fabrikör Lundberg tog initiativ till att ett badhus inrättades vid fabriken och han introducerade på 1890-talet fotbollen som nöje för sina unga arbetare, att roa sig med på rasterna. Han hade också makt och möjlighet att OS-året 1896 arrangera en lokal "olympiad".

Företagets väl och ve präglade både vardag och helg och skapade ett slags bruksmentalitet i ett samhälle med fabriken i centrum och med fabrikören, i sin fina villa "Bodilshög", som regent.

Tryggheten var inte villkorlös, systemet byggde på lojalitet mot gällande regelverk. Många gjorde sig omöjliga när de engagerade sig i fackföreningsrörelsen. Den nybildade arbetarkommunens möte i Karlsdals hage 1903, med kända agitatorn Kata Dalström, blev en sensation i den lilla köpingen. Sedan fabrikör Lundberg fått veta vilka av "hans" arbetare som engagerat sig i demonstrationen, kördes dessa skoningslöst på porten – socialistspöket skulle en gång för alla skrämmas bort. Så inleddes konflikterna vid Lundberg fabrik. De pågick i nästan ett decennium och påverkade länge bygdens industriella utveckling. Flera av de bästa och mest yrkeskunniga arbetarna startade egna möbelverkstäder, i och omkring Värnamo. 1911 tvingades Carl Lundberg själv lämna sitt företag. Den strid han sökt blev hans eget fall, för andra blev den en språngbräda ...

Rydaholm – ”Möbelindustrins Mekka”

Under första halvan av 1900-talet etablerades flera möbelfabriker i Rydaholm. Det småländska stationssamhället ansågs ha stor utvecklingspotential, inte minst vad gällde möbeltillverkning. Det sågs som en framtida möbelmetropol och kallades följaktligen av de mest optimistiska, för ”Möbelindustrins Mekka”. Flera fabriker var familjeföretag, några var kollektivt ägda. Även om alla strävade mot samma mål och produktionen baserades på samma grundkoncept, hade de alla sin speciella historia. Samtliga sökte en egen profil och nisch inom småländsk möbelproduktion.

I Rydaholm höll skickliga träarbetare i mallen för ett helt samhälles väl och ve. Det blev vanligt med permitteringar under vissa perioder. Efter julen och en bit in på våren fanns ofta jobb bara tre dagar i veckan. Säkert upplevde många en stor otrygghet, men likväl accepterade man villkoren och väntade in den produktionsuppgång som låg i sikte längre fram. Det var aldrig tal om några regelrätta varsel till de anställda. Företagaren kunde säga till en anställd – ofta då en yngre medarbetare – att vederbörande kunde stanna hemma en vecka eller två, ”så får vi se hur det blir”. För somliga var emellertid denna ovisshet om framtiden så bekymmersam att de sökte sig till andra yrken.

Numera finns det inte mycket kvar av den livskraftiga möbelepoken och dessvärre tycks det inte komma några efterföljare.

Rydaholms Möbelfabrik

Emil Rydby var först på plats. Han hade 1910 startat med möbeltillverkning i byn Ivars, men efter något decennium beslutat sig för att bygga en fabrik mitt i samhället. Den stod färdig 1922 och fick namnet Rydaholms Möbelfabrik. En betydande del av tillverkningen utgjordes av hela möblemang. År 1957 ombildades rörelsen till aktiebolag under namnet Rydaholms Möbelfabrik Emil Rydby AB.

Två år senare ödelades stora delar av fabriken i en brand. Det förstörda byggdes aldrig upp igen men verksamheten levde ändå vidare fram till 1970-talet. Under företagets senare år producerades huvudsakligen bord och pinnstolar för export.

Rydaholms Snickerifabrik, Möbelfabriken Svanen

Snickarmästare Karl Pettersson i Upplid – i det tidiga 1900-talet känd som skicklig tillverkare av stilmöbler – grundade, tillsammans med kompanjonen Oskar Johansson, Rydaholms Snickerifabrik. Sedan byggnaden vid Fabriksgatan brunnit ner till grunden 1941, uppfördes en ny modern fabrik vid Sveavägen under namnet Möbelfabriken Svanen. Företaget drevs vidare av Karl Petterssons son Gustav Svanbring och senare av dennes söner Karl-Gustav och Gunnar.

Konkurrensen i branschen var stor och villkoren hårda. Svanen höll sig dock flytande ända till i mitten av 1980-talet, då nya ägare kom med nya planer.

Inget av Rydaholms företag har haft en så stor omsättning av ägare och så många omstruktureringar inom loppet av ett par årtionden. En tid hette det Svania, senare Scapa Contract och Sydostinvest, för att senare bli Möbelfabriken Alnen. Så småningom blev det Lundqvists Inredningar.

Rydaholms Möbelindustri, Möbelfabriken Björken

Ytterligare ett möbelföretag skulle i början av 1930-talet etableras i Rydaholm. Några anställda från Emil Rydbys fabrik gick samman och startade Rydaholms Möbelindustri under ledning av bland andra Yngve Karlström. Efter några år ville Karlström bli sin egen och tyckte tiden var mogen för att bygga ännu en fabrik. Företaget kom sedermera att heta möbelfabriken Björken. Tillverkningen kom i gång i juli 1939, då orosmolnen tätnade över Europa. Så kom kriget, kännbart också för en nystartad möbelfabrik i Småland. Redan vid nyåret 1940 var fabriken fylld av produkter, möbler och halvfabrikat, som blev allt svårare att avyttra. Rörelsekapitalet sinade, framtiden syntes dyster.

Karlström såg ingen annan möjlighet än att ombilda företaget till ett aktiebolag. Några av dem som arbetade eller hade arbetat hos honom var beredda att gå med som delägare för en insats på 2.000 kronor var, också en del leverantörer i samhället gav sitt stöd.

En brand i fabriken, i april 1940, orsakade ett betydande avbräck i produktionen men under återstoden av kriget gick det förhållandevis bra, med leveranser över hela landet.

Det skulle följa både goda och sämre år för Björken. Nya tider kom, med nya intressenter, i början av 1980-talet var IKEA en betydande kund. 1986 såldes företaget till Sydostinvest.

Möbelsnickeriet Eken

Möbelsnickeriet Eken var ännu ett Rydaholmsföretag i branschen, som etablerades på 1930-talet. Det hade sitt ursprung i en toffelfabrik som drevs några år, utan större framgång. I samma lokal etablerades 1931 Johnsson och Hagmans Möbelfabrik. 1936 ombildades företaget till det kollektiva Möbelsnickeriet Eken.

Initiativet togs av bröderna Josef och Simon Klaesson som, liksom många andra av traktens bondsöner, sökte sitt levebröd som möbelsnickare. Ett tiotal kamrater i samma sits anslöt – det krävdes såväl enskild begåvning som samarbetsförmåga för att bygga möbler. Dessutom måste man ha den rätta känslan, utan att vara för dyr i drift – vid starten låg timarvodet på 75 öre. Några decennier senare skulle ett par maskiner kunna ersätta det mesta, nästan gratis och helt utan känsla.

En brand 1957 innebar en tids produktionsstopp, men snart stod en ny fabrik färdig att tas i bruk i grannskapet. Den gamla fabriken låg vid Fabriksgatan och var en tvåvåningsbyggnad, den nya uppfördes vid Sveavägen, huvudstråket i det industriområde som börjat ta form i söder. På 1970-talet sålde bröderna Klaesson sin fabrik och Eken kom, liksom Björken, att ingå i Sydostinvest, ett av tidens snabbt byggda och lika snabbt raserade ekonomiska papperslott. Eken – av tåligare virke – skulle dock blomma upp igen när den, i en sammanslagning med grannföretaget Svanen, för en tid blev till Möbelfabriken Alnen – traditionerna är ofta seglivade i möbelbygden.